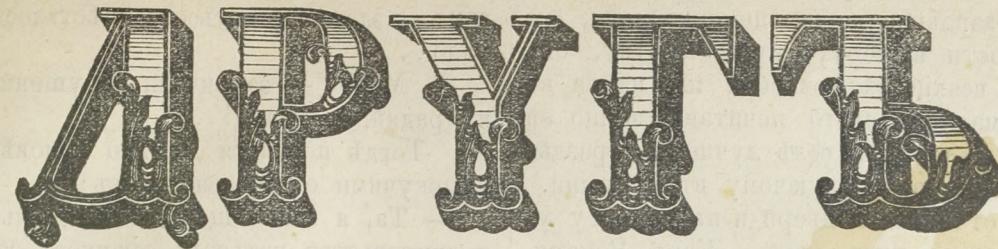

Выходитъ I и 15.
каждого мѣсяца.

ПРЕДПЛАТА:

на годъ . 4 зр.
на пѣвъ г. 2 зр.
на кварталь 1 зр.

Редакція и адміністрація улиця
Краковска ч. 19.
Неопечатаній ре-
клямації прий-
маються на поштѣ
безплатно, и у-
взглядняются
лишь до 14 дней.

ПІСЬМО ЛІТЕРАТУРНЕ.

ОПОВѢДАНЬЯ
Еркмана Шатріана.

Мало хто мабуть у насъ и знае про Еркмана-Шатріана, писателъвъ новѣйшои школы, которыхъ творы з bogатили переводню літературу многихъ европейскихъ языковъ. Томуто, подающи въ переводѣ два коротенъкъ оповѣданья тыхъ авторовъ, годится подати такожъ бодай въ колькохъ словахъ начеркъ ихъ дѣяльности и еи вліянья на подвигъ суспольности.

Еркманъ-Шатріанъ (Нѣмецъ и Французы) принявши одну соціальну фірму, пустили въ свѣтъ підъ тою підписею богато творовъ, котрій своюю оригиналностью звернули на себе увагу и збудили симпатію въ цѣлой Франції и поза еи границями.

Въ спосѣбъ артистичный зъумѣли они представити дѣйстнѣсть и тымъ чиномъ вынайшли они „поетичныи реалиズмъ“ и немовъ зблизили — соединили тѣ противоположеній понятъ...

Передовсѣмъ стоять они за „правдою“. Языкомъ простымъ а сильнымъ высказуютъ они правду; они розбуджують въ людяхъ смѣлостъ до борбы за истиннїй, здоровїй идеи противъ шкодныхъ та ложныхъ. Тымъ чиномъ открыли они „патріотичный романъ“.

Предметъ въ ихъ творахъ все такій, що розбуджує, взворушує цѣлу масу народа. Еркманъ-Шатріанъ взяли на себе задачу своимъ письмами вліяти на масу а не на одну або колька верствъ товариства людскаго. Зъ становища нынѣшнѣго передового направленья лишь tota дѣяльность есть спасенна и хосенна, що прямуе до осягнення, до осущення блага цѣлои масы а не однои версты суспольности або колькохъ людей... А они въ своихъ письмахъ проповѣдуютъ, розповсюднюють найновѣйшій идеи, що въ сучасной добѣ прозябли и принялися вже по-части на Западѣ...

Зъ тыхъ двохъ коротенъкихъ переводовъ читатель познастъ, въ якій простый спосѣбъ дотикаютъ авторы самыхъ жизненныхъ а такъ близь-

кихъ, щоденнихъ пытань житя суспольного Франції. И тому то, що вѣро и правдиво рѣчъ представляютъ, здаесь намъ, що мы читаемо подѣль нашого житя-бутия, якій або вже проминули або ще й до нынѣшнѣго дня въ нашомъ суспольномъ побутѣ тревають.

Бесѣдники нашего села.

Якось въ серединѣ послѣднїи осени, въ недѣлю, по жнивахъ и винобранью, муніципальна рада нашого села збралася въ канцеляріи мѣра*), щобы раду радити чадъ дѣлами громады.

До тои рады належали самій мѣщевій знаменитости: котляръ Дамидо; Жаккель Микола, торгуючій мѣтлами; браты оба рубачи Адамъ и Шарль Бенротти; крамарь бакалій Жоржъ Машеттъ; хлѣборобъ, Франціскъ Матисъ и други, що само только, колько й сесії, тямували въ пытаньяхъ адміністрації.

Розумѣяся, що всѣ они були одягненій по празничному. Одинъ только Дамидо не змѣнивъ свого щоденого одягу и явився въ свой темній короткій куртцѣ, латка на латцѣ по самій локтѣ, въ хустцѣ підъ шиею, яку ще певно прадѣды наші вязали, и въ капелюсѣ, що бувъ на будній и святочный день... Онъ казавъ, що ряса не чинить монаха и бувъ тои гадки, що чоловѣкъ такій, якъ онъ, може всюда показатися съ неумытыми руками и въ нерозчесаної перюцѣ.

Ще не замовкъ церковный дзвінъ, а вже всѣ тѣ достойники сидѣли дооколь стола, повитягавши напередъ ший та піддережуючи руками челости, воркотали повѣдаючи:

— Все то таки диво не абы яке, що нашъ мэръ все а все послѣдній собѣ приходить!

Полёвый, Кюни, похожавъ по коритари, щобы зборонити дѣтворѣ и сельскимъ кумонькамъ підслуховати підъ дзерми а старый школьній учитель, Антонъ Денье, секретарь громадскій, съ незвичайною увагою затинавъ свое перо.

Побачивши поважне и задумчиве лице того

*) Мэръ = вйтъ.

учителя, ёго запавші щоки, померклі очи, ёго до неимовірності витерту, куцу куртку, бть разу навірно всякій заключивши, що наука въ Вальтенѣ не мала великого почитання и що еи жрецеви не було въ томъ селѣ лучшого гараздя якъ св. Иванови, проповѣдуючому въ пустыні.

Но бачь отчинилися двері и въ комнату увійшовъ гордовито панъ мэръ, Жакъ Ромари, съ червоною, товстою, запищеною фізіономією и съ здоровеннымъ животомъ, на котрому красовалася прехороша, шовкова камізелька. Онъ пройшовъ залю середъ глубокої мовчбы и сѣвши въ свое крѣсло глубоко зотхнувъ.

Той Жакъ Ромари бувъ собѣ, гей то кажутъ, штудерний пташокъ; зъ тяжка де такого другого й найти; у него буде больше рблі, виноградниківъ и травистыхъ пасовись, анѣжъ у половины радныхъ, взятыхъ въ купу. Щоби збуватися свого вина и перевозити свое грубе дерево до вальтенського тартаку, онъ присилувавъ радныхъ голосувати за проложенемъ дороги крбзь лѣсъ и за інчими тяжеными для громады роботами; щоби свои пасовиска справити, онъ посѣвъ всѣ водоточники зъ трехъ бассейновъ и громадской прачні; щоби тримати дармо свою худобу пдля брки поль, онъ придѣливъ на пасовиска великий громадскій корчвища; щоби отгодувати свои безроги, онъ выходивъ у лѣсної старшини пзволеніе зберати жолудь и інч., и інч. На останку, вйтівство, якъ звѣстно, безплатне, приносило му такій хосенъ, якій другому несе обширна, хорошо уладжена ферма, такъ, що онъ деколи говоривъ погладжуючи съ довольствомъ пдбородокъ:

— Я бажаю добра громады... Я придаю добра громадѣ!

— Ге-ге! отрѣкъ єму разъ старый Григоръ: вы вже надбали ёго, тому то вы теперь дѣаете, що ся вамъ захоче...

И богато було такихъ, що такъ само гадали та нікому було посмѣти єму то въ очи сказати бо старого Григора не выбрали на послѣднихъ выборахъ.

Роздумавши якійсь часъ панъ-вйтъ сказавъ:

— Вы знаете, панове рада, що нашъ школиний учитель бере бть правительства пятьсотъ франківъ*) на рблъ и шѣстьдесятъ франківъ бть громады за писарку т. е. всѣго пятьсотъ шѣстьдесятъ франківъ рбочно не вчисляючи въ се того, що онъ бере за церковне паламарство... Пдпрѣфектъ пише менъ, що мы моглибы зблѣшти удержанье учителя, наколибъ мы призначили єму хотъ по сорокъ су**) за кожного хлопчика и кожудївчинку, що онъ зимою учити буде. Отже, якъ

вамъ ся здає, що пятьсотъ шѣстьдесятъ франківъ мало...

— Мало! — закричали обрушеній муніципальний радній, — мало!...

Тогдѣ пднявся Дамидо и повѣви кругомъ бlyскучими очима, закликавъ:

— Та, я знаю, що Антонъ Деньє достає бть правительства пятьсотъ франківъ за рблъ; учитель Жоржнль, що заїхавъ до гостинницї Елка, торкався всѣлякихъ дачокъ, що настъ гнетуть и объявили се намъ не давно, бть таки вчора, и нікто не хотѣвъ єму вѣры няти.

Пятьсотъ франківъ за то, що учити нашихъ дѣтей азбуки! Каждый сказавши, що тата сула дуже хороша, хе-хе-хе! Ну и щожъ? Сей Антонъ, що повиненъ себе класти щасливымъ, бери пятьсотъ франківъ за то, що похоже собѣ по школѣ съ лінійкою въ рукахъ тогдѣ, якъ мы мусимо бѣдити на улиці, толочити снѣгъ и болото, копати землю, орати, сїяти, косити, жати, корчувати пній твердій якъ камѣнь, рубати лѣсъ, зберати хворость та рбщє... той Антонъ Деньє, що сидить собѣ спокойненько при грубцѣ, якъ холодно, а при отчиненомъ онѣ, якъ горячо, що не має інчої журы, якъ хиба покрикувати часомъ: — б-а **ба**, б-е **бе**, — сей то самий Антонъ ще смѣє жалуватися пдпрѣфектови на недостачу свого удержанья и хоче, щоби му дали по сорокъ су за кожного хлопчика и кожудївчука, що буде учити черезъ зиму!...

Сеся рѣчъ глубоко проймila всѣхъ раднихъ; учитель-бѣдняга пднявся, знатись, хотѣвъ говорити.

— Мовчѣть! — закричавъ вйтъ съ угрозами, — вы ту не маєте права голосу.

— Сорокъ су! промовивъ въ друге Дамидо, страшно зглянувши на бѣдолашного учителя. А чи знаете вы, пане Антоне Деньє, що я мушу робити або хтобудь другій, такій якъ я, щоби заробити сорокъ су? Онъ мусить встати о третої годинѣ досвѣта, запрячи осла, а деколи таки самому здвигнути на плечі кóшь, якъ осель має богато роботи, — выбрatisя въ Мармутьє, Савернъ, Ширменъ, тащити собою по дорогахъ, де можна скрутити собѣ сто разъвязь вязы, оддыхати на межовихъ стовпахъ, намучитися на вѣтре, дощи, снѣгу и на-останку добившися на мѣсце, вилити ложки, злютовувати цѣною, та направляти всю попсовану судину.

— Щожъ то має до науки! — закликавъ Деньє, зрушений до самої глубини душі.

— Мовчѣть! — зновъ крикувъ Жакъ Ромари, почевонївши бть злости, — мовчѣть... а нѣ, то кажу сейчасъ Юнії вивести вась за двері.

— Оттакъ, — говоривъ дальше Дамидо — онъ мусить вернутися домовъ, пдкрѣпивши свои

*) Франкъ=нашихъ 40 кр. **) на 1 кр. иде 2½ су.

сили лише кусничкомъ сухаря и все таки... все таки у него не буде сорокъ су. А трѣба му буде выпити чарочку — другу горѣвки... иначе выбѣся зъ силь. И вы гадаете, пане Антоне, що я такъ гнеть дамъ вамъ тымъ робомъ загарованныхъ сорокъ су?...

Онъ стиснувъ плечима и сѣвъ на свое мѣсто осмѣхаючися съ сожалѣніемъ.

— Нѣ, нѣ, пане Денье... нѣкогдя я не згоджу ся дати вамъ тыхъ сорокъ су... нѣ, нѣ!

— А щожъ маю я здѣсти, щоби заробити сорокъ су! — промовивъ рубачъ Шарль Бенротти. Колько то я мушу зрубати деревъ? Колько то я мушу зрубати деревъ? Колько то треба на тѣ гроши навязати вязанокъ хворосту, рубати пиѣвъ та галузъ?

— А мы! — закричали решта. — Та вы нась, пане Денье, либоны за безглазыхъ маєте?!

— Мы моглибы — замѣтивъ Франціскъ Матисъ, — хоть на тото ще покладати, що нашій дѣти научатся чого!...

— Та чого? — перебивъ високій Микола Жаккель. — Я не вмѣю нї читати, нї писати а прецѣнъ то менѣ не вадить робити мѣтлы найдѣшь на цѣлый околь.

Пѣтъ котився великими каплями по блѣдыхъ лицахъ бѣдного учителя; онъ благавъ очима вѣта, умолявъ у всѣхъ чувства милосердя; но радній не только не тронулися его покоренемъ по они ще неначе любовалися єго неудачою.

Крамарь, Жоржъ Машеттъ, вставъ и прогугнавъ *):

„Панове радній, дуже мудро вы зробили, що не скотѣлисте ухвалити причинку по сорокъ су. Просвѣта дана на безголовье людямъ; она ихъ исуе... она ихъ руйнуе... она ихъ обертає въ дураковъ!

„Всѣ вы знаете моего сына Жоржа... Шѣсть лѣтъ тому онъ бувъ наймилѣйшимъ хлопяtemъ въ Вальтенѣ — високій, сильный, кучерявый... Моя жѣнка пышилася нимъ...

„На лиху якусь долю я призначивъ его до школы: теперь и тѣни нема давнаго хлопчика!

„Що суботы п. Антонѣ Денье говоривъ менѣ: „Вашъ сынъ, пане Машеттъ, выйде вами на славу; онъ легко всѣго ся научить, чого только захоче. Онъ може выйти, на що вы забагнете — на гуртового купца лѣса, на адвоката, на нотара онъ буде окрасою вашои родины.“

„Я давъ вѣру тому; я покупувавъ ему всѣлякі книжки, якихъ только онъ забажавъ. Жоржъ лягавъ спати съ книжками; онъ будився въ ночи тай брався читати.

„Я мусѣвъ доплачувати за товщъ до его лампъ...

„Чого чоловѣкъ не зробить для своеи питомои крови! Но малый ставъ у-очевидячки марнѣти. „То лѣпше“, говоривъ пань Антонѣ, „йтъ науки худїе чоловѣкъ... Она не то, що тѣлесна страва, котра людей робить товстыми... А дивѣть но на мене...“

Всѣ зареготалися.

— Не правда, — бурмотавъ учитель, — я нѣкогдя того не казавъ.

Жоржъ Машеттъ, неначе то онъ и не дочувъ того, говоривъ дальше супокойно:

„Антонови Денье захтѣлося навчити моего Жоржа аритметики, межованья, ортографіи... Було то тогды, коли моя жѣнка була хора; я не мѣгъ дозиратиша науцѣ сына, бо мавъ богато роботы. Но разъ якось пришло ми на гадку стрѣбувати, чого онъ научився; я закликавъ его тай кажу: „Жоржъ, на ти ось сто франківъ, зберайся до Савернъ и купи тамъ муки“. „Я нѣкогдя ще не куповавъ муки“, отповѣвъ ми сынъ.

„Якъ то! ты не знаешь по колько кілограмъ муки? Я въ твоихъ рокахъ уже торгуваю и зароблювавъ себѣ на харчъ... Отъ теперъ Жоржъ не важъ ми ся вступити на поробѣ школы теперъ я бачу, чого вась учить п. Денье; онъ учить вась якихъ мрѣй, намѣсть учити вась честно на хлѣбъ робити. Только богатій мають куда бути учеными: у нихъ кухарки знаютъ цѣну воловини, пекарі цѣну муки, нотарі знаютъ вартостъ грошой!“

Ся рѣчъ Машетта здѣяла незвычайне впечатлѣніе: сорокъ су одноголосно откинено.

Тогды Жакъ Ромари вставъ осмѣхаючися и вытягъ зъ кешеній камізельки великий годинникъ.

— Панове рада, друга година, пора на вечірню.

Всѣ вийшли повагомъ зъ салі.

Старый школьній учитель вийшовъ навпослѣдъ; запераючи, поспішавъ обовязку, двері салі гадавъ бѣдолаха:

„Чому м旣 батько не зробивъ зъ мене такого самого рубача, якъ самъ бувъ? Я бы зароблювавъ себѣ на хлѣбъ рубаньемъ лѣса, якъ багато інчихъ. Тогды у мене бувъ бы одинъ хозяинъ а не тридцять шѣсть, якъ теперка. А такъ я мушу теперъ ласки пасти и подпредфектови и инспекторови и священникови и вѣйтови, всѣмъ и кождому...“

Его обгорнула тяжка печаль!

А нашъ вѣтъ, Жакъ Ромари ишовъ себѣ величаво головною улицею села въ сопроводѣ пірадніхъ тай таку думку думавъ:

*) Гутнати = въ нѣсъ говорити.

— Дѣло злагодилося! Жоржъ Машшеть говоривъ, якъ адвокатъ. Пôдпредѣктъ, може й посваритъ троха, . . . священникъ буде радъ . . . Чого маю ся страхати!

(Дальше буде).

ДЕНІСЬ.

Повѣсть Михайла Вагилевича.

(Продовженіе.)

Було то саме въ часъ празнинъ. Я укoнчивъ вже нормальнї школы и мавъ ити до парвы. Но тымчасомъ намѣривъ часъ празнинъ перебути дома.

Дома дуже утѣшилися мною и думали, що я выучився всѣ школы; доперва треба имъ було то толковати, що менѣ еще далеко, далеко до того. Татови небощикovi не дуже було въ ладъ мое школьнictво, тожъ и наговорили мнѣ, щобъмъ оставъ при нихъ и колись по найдовшомъ житю Трофима занявъ его мѣсце; но за то мама, якъ учули, що я учуся на священика, не могли собѣ рады дати зъ великою утѣхи.

— Ой кобы я дожила, говорили неразъ, — щобъ ты менѣ голову устискавъ... Не дoждала моя добра ненька, Господь не дозволивъ ей тои радости.

Тутъ перервали отець Стефанъ свое оповѣданье, згадка о рôднїй неньцѣ тронула ихъ до глубини серця. Менѣ такожъ стало маркотно — тѣнь тои, котра менѣ дала житє, промкнулася передъ очима моєи души и очи зросилися слезами.

Отець Стефанъ стали небавомъ такъ дальше оповѣдати.

Празнины минали и менѣ часъ було выбирати до школы. Хотѣвши записати до парвы, треба було заплатити такъ званое „Schulgeld“. Не много тамъ того було, але якъ на мене, то була справдѣ Неаполитанська сума. Га, щожъ робити треба удати до батька може якъ зарадятъ тому.

Иду и кажу и цѣлу рѣчъ представляю.

А они мнѣ на тое:

— Сынонку, а гдѣжъ у мене суть гроши...

Правду казали, у нихъ грошей не було; але чому тато не порадили, порадили мама. Бувъ у насъ червоний когутъ такій, якого другого въ сусѣдствѣ шукати; тогото когута и еще двѣ курки намѣрили ненька пожертвовать, щобъ толькo я выучився на священика. Заразъ другій день мусѣвъ неборакъ когутъ дати зловити звязати и мандровати до Буська...

— А чи то той самъ червоний когутъ —

перервавъ Іосифъ — котримъ мене татуньцо завсегда частують?

— Той самъ, отвѣтили отець Стефанъ, — и толькo було всего, щомъ за всѣ часы получивъ отъ моихъ родичей. Не ихъ въ тoмъ вина, бо немали зъ отки. Не знаю, колько тамъ було грошій за того когута и двѣ курки, досыть що мама отдали менѣ все що до крайцаря, не купивши навѣть соли до хаты и съ благословеніемъ и слезами выправили въ дорогу.

Повернувшись я до Бережанъ, розумѣя, що не почтою, толькo per pedes apostolorum. До когожъ тутъ удатися? Ксендза катехеты нема — небуло іншого способу толькo пойти до пана професора на нараду. Розумѣя, що не до него до дому, бо якбы мене тамъ еймость добродѣйка побачила, то ничо зъ всего. И щожъ буду довго розводитися, досыть скажу вамъ, що онъ заплативъ за мене „Schulgeld“, онъ постараався для мене о „кондиції“ и зъ его ласки поволи, поволи зачалося менѣ незле дѣяти а колимъ, будучи уже въ граматицѣ, дoстався за кореопетитора до броварника на замокъ, то було менѣ такъ, якъ лучше собѣ желати не можна.

Ба, колибо то въ свѣтѣ нема ничо постостоянного и правду каже пословиця: зъ щастя и зъ горя сплелася доля. Я мусѣвъ небавомъ дoсвѣдчили того на собѣ.

Давнійше належали Бережаны до можного роду Сънявскихъ и доси еще стоить замокъ по нихъ. За моихъ часобъ переробили одну часть того гнѣзда шляхоцкої родини на броваръ. Просторній пивницї надавалися дуже добре на складъ пива.

Панъ броварникъ бувъ то собѣ чоловѣкъ, якъ всѣ броварники на свѣтѣ: Товстый, череватый, міна іовіальна, словомъ було то ходяче удовольствие зъ цѣлого свѣта а передъ всѣмъ зъ себе самого. До него то часто заглядавъ мій панъ професортъ, що то не любивъ отказатися отъ пару скляночокъ доброго унтерцайлу — розумѣя що украдкомъ щобъ о тoмъ сопруга добродѣйка не знала — а зъ отси ихъ зажилость а зъ отси рекомендація мене на кореопетитора до учениківъ, котрій стояли у пана броварника на станції.

А було тамъ досыть тыхъ адептovъ науки и зъ нормальнихъ школъ и зъ парвы и зъ инфими, ба навѣть трохъ моихъ соучениківъ зъ граматики и надъ ними всѣма поручено менѣ гегемонію. За мої труды мавъ я харчъ, квартиру и девять сороковцївъ, котрій якъ на тоті часы представляли вже нічого сумку.

На подвбрю замку стала кам'яна, крепка, досыть обширна каплиця, въ погребахъ котрои спочивали домовини колишніхъ польскихъ ма-

гнатовъ, сенаторовъ, воеводъ и каштеляндовъ зъ роду Сѣнявскихъ.

Ключи отъ гробовъ Сѣнявскихъ були у пана броварника. Неразъ збирала охота, заглянути до тыхъ подземныхъ просторовъ, где столько членовъ старинного роду сномъ вѣчнымъ спочиваютъ. Но такъ зъ разу несмѣвъ я якось просити п. броварника о ключи. Ажъ познѣше, коли мы вже якось зжилися съ собою и онъ досыть навидѣвъ мене, отважився я въ конецъ выѣхати съ моимъ прошеньемъ.

Було то на початку цвѣтня, въ недѣлю, чи въ якесь свято выбрався я заразъ по службѣ Божій самъ одень отвѣдати небошниковъ. Въ каплицѣ було тихо, сумно и холодно, вправдѣ солнце заглядало черезъ маленькии въ олово оправніи шибы окна, но его лучи не додавали свѣтла тымъ понурымъ мурамъ — можна було заразъ познати, що то предсѣнокъ обиталища мертвыхъ.

Въ кутѣ зъ правого боку престола були желѣзныи двери — туда входилося до лѣхѣвъ. Треба було добре моцуватися, нѣмъ мнѣ повелось отчинити заревѣлый замокъ. Въ конецъ пущила спружина заскрипѣли завѣсы и человѣкъ побачивъ передъ собою вожкій каменній сходы, котрій провадили въ низъ до темнои печеры. Засвѣтивъ я кусень огарка, що взялъ съ собою до тои экспедиціи и пустился одважно сходами на долину. Студеный гробовыи воздухъ овѣявъ мене заразъ на вступѣ и я хотѣвся завернути, но цѣкавостъ такой перемогла. Кто знае, чи то не мой добрый ангель шептавъ мнѣ: не иди тамъ.

Чому не услухавъ я его голосу?

Колимъ станувъ на рѣвной земли, подношу свѣчку въ гору и разглядываю. Рядомъ доокола мене стоять домовины, надомною вожкій склеплена стеля, а всюды такъ тихо, такъ понуро, ажъ якъ збирае. Мимо воли уклякъ я и змовивъ коротеньку молитву; потомъ обойшовъ рядомъ домовины, приглинувся кождой зъ особна повѣвъ окомъ по всѣхъ разомъ и вже забираю до отхода. Въ тѣмъ спочили око мое на колькохъ дошкахъ, що стояли въ кутѣ, опертѣ о отѣну. Якобы человѣкъ дошокъ нїколи небачивъ, закортѣло мя пригланутися имъ зъ близъка. Ну правда, що ученыи на руинахъ святыни кождую грудку землею перебирають, якбы та грудка не була землею, а не знати чимъ. Я не бувъ ученымъ, но вже якось жилка мусить бути, що человѣка тягла до найменши рѣчи, которая якунебудь звязь має съ мѣсцемъ историчнаго значеня. Зачавъ я перебирати тіи дошки, ажъ тутъ бренъ — торкнувъ о щось металевого. Подношу — а то нїбы обручка, только велика такъ якбы на цѣлу руку, а така красна, а свѣтится, а найбльше впа-

дае на ней въ око якійсь досыть спорый камѣнецъ, що то такъ блистае, такъ мѣнится барвами ажъ за очи хватае. Приглядяся я тому; та то файнѣ — мѣркую собѣ — дуже добрѣ придастя моему Бобкови на шию; только щобы не було за узке.

Треба вамъ знати, що у мене бувъ песикъ, що назывався Бобко. Доставъ я его даромъ отъ пана професора, котрый любивъ дуже псѣвъ. Щожъ коли панъ професорова мала симпатію до котѣвъ а псѣвъ не могла знести, бо тіи съ котами не хотять згодитися. По многихъ протестахъ и по колькохъ нападахъ спазмовыхъ зъ стороны панъ професоровой мусѣвъ неборакъ попращатися съ своимъ Бобкомъ и поручивъ его моей опѣцѣ. Я принялъ бѣдного изгнанника и псина привязався въ скорѣ до мене. Теперь пристроивъ я моего Бобка въ туу обручку и выйшовъ съ нимъ вечеромъ на проходѣ. Бобко мусѣвъ знатися на вартости своеи окрасы, бо сегодня, якбы щось до него приступило, выскакувавъ, зачѣпавъ проходящихъ, якбы хотѣвъ ихъ увагу на себе звернути. И сли то дойстно було въ его плянѣ, то удалася ему штука, бо людей а именно жижковъ зафрапувало то не мало, що то за пурецъ, котрого песь ходить съ такою свѣтляющою бранзолетою.

А одень наѣть, указуючи на моего Бобка сказавъ до другого:

„Kick, kick, der Hund gait mit aner guldene Bransullette.

„Маложъ бы тое дойстно бути золоте — погадавъ я собѣ теперь. Щожъ теперь робити? анужъ то золото — а той камѣнецъ, що менѣ выдався шкломъ штучно забарвленымъ. Кто знає що то такого. Га! треба ити до пана броварника, онъ лѣпше буде знатися на тѣмъ отъ мене.

Пошовъ я до дому и якъ на щастье заставъ тамъ и пана професора. Показую имъ туу обручку и розказую якимъ свѣтомъ она дѣсталася менѣ до рукъ. Панъ броварникъ и панъ профессоръ оглянули и сконстатовали, що то шире золото, а камѣнь то мусить бути опаль и то найблагороднѣйшаго сорта. Що съ тымъ фантомъ зробити — на разу не умѣли рѣшились; згодилися только на то, щобы все до якогось часу задержати въ тайнѣ. Но вѣдай туу тайну мусѣвъ панъ броварникъ своеи сопрузѣ сказати, бо уже якось на другій день рознеслося по цѣлому мѣстѣ, що въ гробахъ підъ каплицею нашовъ директоръ зъ бровару золоту бранзолету съ дорогоцѣннимъ камѣнемъ, вартости колькасотъ дукатовъ. У многихъ підскочила цѣна на тысячу и више.

Донеслося тое до директора и покликали мене до канцеляріи. А мой Боже, колько то не

було короводовъ за одну хотя и золоту бранзолету. Добре каже пословиця латиньска: Parturiunt montes, nascitur ridiculus mus. Таке и зѣ мною було. Волочили человѣка по канцеляріяхъ, по урядахъ, казали всюда протокулы складати, пѣ дозрѣвали о несotворенї рѣчи, а конецъ тому всему бувъ такій, что бранзолету забрала компетентна власть а пану броварникови наказали лѣпше ключей пильновати.

Вспоминавъ я уже, что съ мною мешкало разомъ двохъ моихъ соучениковъ. Були то собѣ паничики, сыны маючихъ родичей, котрымъ наука не дуже пахла. Тіи довѣдавши ся о бранзолете завидовали менѣ зѣ разу, бо думали, что бранзолета при менѣ остане. Колиже цѣла спраша иншій оборотъ взяла, перестали менѣ завидовать а покиѣтовали въ своихъ мудрыхъ головахъ чибы то не добра було предприняти на власну руку экспедицію до лѣховъ пѣдь каплицею, коли тамъ такіи дорогоцѣнніи антики знайти можна. Самы не могли выконати того предпринятia, бо такой були еще за молоды щобы отважитися въ двохъ на такій политической крокъ. Треба пошукивати спольниковъ. Такъ теперь, якъ и давнѣйше, где ходитъ о яке зысковне дѣло, тамъ о вспѣльниковъ не трудно. Товариство завязало вскорѣ. Въ складъ его входили тыхъ двохъ моихъ соучениковъ, сторожъ гимназіальныи, дуже политическа голова и костельный отъ Фары. Тіи малися выстарати о всякихъ до экспедиціи потребнѣ орудія а моимъ колежкамъ поручено выкрастити пану броварнику ключи.

Дальше буде.

ПЕТРѢИ И ДОБОЩУКИ.

Новѣсть Джеджалика въ 3. частяхъ.

(Часть II.)*)

(Оконченіе.)

IX.

Послѣдне собранье въ Жидачевѣ.

Еще въ ночи передъ тою недѣлею, котра скончилася такимъ нещастіемъ для панъ Кралинской, а такимъ щастіемъ для Андрѣя, Хaimъ и Гершъ-Григорій мали головну нараду надъ кражею Ароновыхъ коней. Результатъ нарады бувъ видимо для обоихъ дуже вдоволяючій, бо зашили цѣлу пересправу двома бутельками вина.

Розсвітало, — наставъ день, такъ важный для Изака.

Изакъ спѣшивъ на условленый часъ въ домъ Ариона, где мало отбутися засѣданье. По дорозѣ стрѣтивъ кѣлькохъ изъ своего товариства, котрый власне съ цѣкавостію поглядали на тягнуче мимо жидовске весѣлье. Девятнадцатилѣтній жидъ женившся съ четырнадцатилѣ-

тною жидовкою. Молодыи, пристроеніи, шли серединою улицы, — кругъ нихъ, въ безладнѣмъ замѣшанью товилися жиды и жидовки. Но не на молодыхъ звериена була головна увага цѣлои толпы, — а на высокого пейсатого жида, идучого передъ ними. Онъ, немовѣ вѣтрякъ, выстававъ понадъ товпу, розмахувавъ руками, скакавъ и затачався, кричавъ и спѣвавъ, а — идучіи близъ него ажъ боки урывали зо смѣху. Ихъ примѣру послѣдовали дальшіи, хоть за загальнимъ шумомъ не могли чути и слова зѣ его бесѣды. То бувъ такъ званый філарѣтъ, необходиша фігура при кождомъ жидовскому весѣлью.

На нынѣшнѣмъ засѣданью верховодивъ Аронъ. И онъ отворивъ засѣданье довшою бесѣдою, въ котрой, яко единый способъ ратунку предкладавъ устроеные складки межи товариствомъ. За туу сумму мала въ Жидачевѣ выбудовати велика жидовска школа, устроена на взбрѣзъ заграницыхъ, где малися израильской молодежи вноювати высокїй гуманнїй и норовственнїй гадки, котрими, якъ выразившися Аронъ, переняте цѣле собране товариство.

Якъ то неразъ звычайнї думки, або и малознанчуй фразы могутъ статися юдкою сатирою!

Довгїи були розправы падъ тымъ предметомъ. Горячо поперъ тое внесеніе Изакъ и самъ сейчасъ жертвовавъ цѣлый свїй маєтокъ, — зложеныхъ 10000 золотыхъ на такъ високую цѣль. Той крокъ перехиливъ рѣшеніе собранія на сторону Изака. Всѣ согласилися за складками, выбрали на адміністратора Ариона, а Бляйбергу поручили удатися за границю и розпитати не только найдѣшихъ учителей до маючои основатиша школы, но такожъ въ загалѣ заняться ей внутреннимъ устройствомъ. Охотно принялъ Изакъ на себе тое важное дѣло. Онъ сейчасъ зложивъ на руки адміністратора цѣлу свою вкладку, инии такожъ обѣцялися свои вкладки въ якъ найкоротшомъ часѣ зложити, — а Аронъ вырекъ навѣть гадку, что чень можь буде только грошай назбирати, що и бѣльше подобныхъ школъ въ краю заложится. Изакъ видѣвся паконецъ у цѣли, — онъ испытавъ въ тои хвили чувство найвышшого, чистого щастья, видячи, що не пропали марно его довголѣтніи усилія, — що плодъ ихъ небавомъ буйно розбовъся. Онъ щиро стискавъ кождого за руку заохочуючи всѣхъ до витреванья на той спасительной дорозѣ.

А въ томъ наразъ що за здѣвъ народа окружает помешканье Ариона? Цѣле обойстїе ажъ зачорнилося отъ жидовъ, котрый щоразъ новыми товпами втискаются черезъ отворенїи ворота. Пѣднявся шумъ и гомонъ, — скрѣзъ котрый выразно даются чути грозьбы и проклятїя.

Еще не вышли собраніи изъ первого изъумленія, коли наразъ тричи застукало до дверей. Аронъ, блѣдый, яко хуста, отворивъ и отступивъ на бокъ. Найстаршій рабінъ, — 90лѣтній старецъ съ довгою сивою бородою и въ шабасовомъ убранишъ, вѣшовъ до комнаты. Его пѣддержували по пѣдь руки два молодыи рабіни. За ними ишло сїмъ найстаршихъ школьніковъ.

*) См. ч. 14.

Въ сѣни втиснулося зѣ ними множество жиđовъ, межи которыми быстре око Ариона сейчасъ различило Невеличкого въ звычайному, мѣщанскому убору, который съ злобнымъ тріумфомъ поглядывалъ на Бляйберга.

Рабыны стали середъ комнаты, — найстаршій усѣвъ на приставленой столицѣ, — школьніки по три стали по обоимъ сторонахъ. До сего часу никто не вырекъ и слова.

— Изакъ Бляйбергъ! промовивъ повольно, тихимъ голосомъ найстаршій рабинъ.

Бляйбергъ выступилъ передъ рабина и въ знакъ ушанованья приподнявъ троха лѣвою рукою шапку на голову.

— Изакъ Бляйбергъ, — говоривъ рабинъ дальше. Вѣрній сыны Израеля дѣзналися о твоемъ отступничествѣ. Ты нынѣ выклятый зѣ межи сыновъ Израеля. Отступнѣть отъ него всѣ, что стояте при немъ, чтобы и на васъ не упала клятва Господня.

Всѣ разстутились на боки, — Изакъ оставилъ самъ середъ комнаты и вопросительно, смѣло и отверто смотрѣвъ въ лицѣ старца-рабина.

— Изакъ Бляйбергъ! повторивъ третій разъ рабинъ Виджу въ очехъ твоихъ трехъ злыхъ духовъ: духа цѣкавости, духа упертости и духа притворности! Ты цѣкавый знати, что нась привело сюда. Но дѣзнавшился ты будешь уперто обставати при своемъ, — а чому? Во ты вѣришь въ ложь, — ты притворяешься передъ самимъ собою, якобы то, что ты говоришь, буда истинна! Слухай, я объясню тебѣ все.

— Ты знаешь, что предъ вѣками Римляне, язычники, знищили нашъ народъ, нашу самостойнѣсть, нашъ бытъ гражданскій. Правда, — тебе учили о тѣмъ, — ты тое знаешь?

— Ты знаешь, что судьбою нашоюсталася отъ вѣковъ неволя, погорда, насилие и нужда! Правда, — ты и тое знаешь?

— А чи знаешь ты, что нась спасло отъ цѣлковитой затраты середъ потопа такихъ нещастій, — что сталося намъ доскою спасенія изъ великого кораблекрушенія нашей свободы? Чи знаешь ты тое?

— Ты вѣдай не знаешь того, я тебѣ скажу. Насть спасло то, что посля мнѣнія нашихъ вороговъ повинно было згубити насть, — насть спасло наше розсѣянье по свѣтѣ, насть спасла отрубнѣсть нашего житія, насть спасли нашу традицію, наші обряды, насть спасла наша ненависть къ гонителямъ, насть спасло наше лукавство съ ними а наша единѣсть съ своими! То насть спасло, — но ты вѣдай того не знаешь!

— Слухай, що ти еще скажу. Кто повстає противъ того, що насть спасло, той губить насть, той выдерає намъ послѣднюю доску, котра лишилась намъ изъ великого корабля середъ моря. А кто насть губить, той губитъ Богомъ избранный народъ. А кто его губить, на того клятва наша и клятва Божа!

— Но трикратно проклятый, кто поднимаетъ руку святократску на власный народъ, трикратно проклятый

сынъ Израеля, що бурити хоче святї традиції свого народа! Изакъ Бляйбергъ, — и ты вытягъ руку противъ тыхъ святыхъ традицій, — и на тебе трикратне проклятіе!

Мовъ отъ громовои искры, такъ задрожавъ весь народъ отъ тыхъ страшныхъ слобъ. Изакъ хотѣвъ щось говорити.

— Нѣ говори ничо, не толкуйся, — мы знаемо твои дѣла и твои помышленія! Тѣлько безвзглядное откликанье всего може принести тебѣ резрешеніе отъ клятвы. Рѣшайся або держатись строго закона предкѣвъ, або на вѣки бути отъ него выключенымъ! Рѣшайся!

Кто годенъ думкою здумати, словомъ розказати, або перомъ описати борбу, яка кипѣла въ серци сердечного Изака? Такіи хвилі титаничної борбы духа съ собою, чувства съ непреклонною повинностю стоять понадъ всяку опись, бо въ нихъ духъ доходитъ до двохъ экстремовъ своего существованья: або взносится до божества, або спадае до демонства.

Аронъ несмѣло, крадъкома приступивъ до Изака и шепнувъ ему:

— Откличь! Ту иде тѣлько о формальнѣстѣ! Наше товариство существуете и на дальше, — мы дѣляемъ, щосько розпочали!

Чи се були слова ангела - утѣшителя, чи діявола — искусителя?...

Изакъ съ выражомъ безконечної вдячности поглянувъ на Ариона и приставъ на откликанье! Що ему передъ громадою? Онъ прецѣнь на своею поставить дѣнь прецѣнь не покине своею любимою думкою, прецѣнь не зступитъ зѣ разъ повзятои стежки!

Съ демонскимъ тріумфомъ на лицѣ емотрѣвъ зѣ боку Невеличкій, якъ школьніки знимали зѣ Изака звычайную жиđовскую одежду, обгорнули го вовняною плахтою сѣрої барви, — якъ посыпали его голову порохомъ и попеломъ, звязали назадъ его руки и попровадили на подвѣрье, передъ лицѣ громады! Одинъ изъ молодшихъ рабиновъ съ великою книгою поспѣшивъ за ними, щоби провести Изаку формулу откликанья. Коли переходивъ мимо Невеличкого, той украдкомъ взявъ его за руку и шепнувъ му колька слобъ. Рабинъ усмѣхнувъ, кашельнувъ на знакъ согласія и пойшовъ дальше.

Коли прийшли на середину подвѣрья, — школьніки велѣли народови троха разстутился и добре слухати. Они поставили Изака на невеличкій столець, щоби весь народъ мѣгъ видѣти его лаце, — а рабинъ съ книгою ставши коло него, зачавъ му проводити слѣдуюче откликанье, котре Изакъ блѣдый, якъ смерть повторавъ за нимъ:

— Я Изакъ Бляйбергъ, вызнаю передъ Богомъ всевѣдущимъ и передъ громадою правовѣрныхъ, що въ серци моемъ загнѣздився злый духъ гордости и наклонивъ мене повстати противъ святому законови предкѣвъ моихъ! Я вызнаю, що хотѣвъ ѿбалити и ро-

зорити законъ Мойсея новою наукою, истребити свой народъ новымъ выхованьемъ.

Вызнаю, що щиро каюся своего заблудженія, що нимъ бриджуся и нѣкога о нѣмъ и не подумаю. Вызнаю, що плюю на цѣле мое минувше житѣ и прошу Бога, щобы прожити мною дни не вчисливъ въ книгу моего житїя! Вызнаю, що достоинъ есмь казни смертной и всякої постыдности и нечести, яка належить тому, кто підносить руку на отця свого! Прошу заразомъ всѣхъ братей Израїльянъ уважати мене отъ теперъ за раба, за нечистого, за прокаженого доти, доки не зята буде зъ мене трикратна клятва! Прошу заразомъ всѣхъ ту присутствуючихъ кинути на мене горсть попелу и плюнути на лице мое въ знакъ погорды!

Ізакъ, говорячи ту формулку откликанья, дрожавъ и мѣнився, — при послѣдній словѣ онъ захитався на стольци и упавъ зъ него на землю, страшна внутренна борба позбавила го останка силъ. Съ шумомъ и крикомъ потислась до него безсердечна товна жидовъ, — ажъ школьники мусѣли ихъ стримовати и по черзѣ пускати, — иначе они були бы на мѣсци удусили нещасного Изака.

Больше, нежели пѣвъ години минуло, закимъ скончився страшный, отражаючій актъ на подвѣрю. За той часъ найстаршій рабінъ сидѣвъ нѣмо середъ комнаты и поглядавъ на двери.

Введеніо наконецъ Изака. — Страшно выглядавъ онъ въ той хвили!...

Рабінъ, который проводивъ му формулку откликанья, шептувъ колька слобъ найстаршому рабіну, который рѣвнодушно покивавъ головою.

— Изакъ Бляйбергъ, — сказавъ онъ. — Ты добре зробивъ, щось откликавъ своїй блудъ! Тисячі новаробъ повставали передъ тобою, — всѣ похибли, бо лице Господне отвернулося отъ нихъ! Теперь пойдешь съ нами и черезъ 6 мѣсяцівъ въ молитвѣ будешъ благати Бога о прощеніе. По 6 мѣсяцяхъ и мы увидимъ щиростъ твоєи покуты и здоймемъ зъ тебе клятву!

Изакъ здрожавъ, учувши, якъ страшно довгій часъ опредѣлено ему до покуты. Охъ, той часъ стаєся вѣчностю для его серця, котре рвеся на свободу до величкого, святого дѣла! Онъ ошибся откликаючи своїй мнимой блудъ! Онъ думавъ, що все тымъ кончится, — теперъ зачавъ яснѣйше прозирати...

Но уже не часъ було надумуватись. Дѣло зачате треба було скончити. Онъ рѣшився и тую страшную тортуру перебути. Велике дѣло вимагає великихъ жертвъ.

— Изакъ Бляйбергъ, — зачавъ зновъ старець-рабінъ. Мы дозналися, що ты на свою безбожную цѣль зложивъ на руки властителя сего дому 10.000 золотыхъ. Мы видимось змушеными тіи грѣшныи гроши взяти на славу Господню и для твого добра. Но если отъимеся у тебе підпора злого, то и зло само упаде. Мы сподѣваемся, що ты охотно отступишъ на кагаль тіи грѣ-

шнї гроши, — еслись щиро зрѣкся своего грѣшного намѣрення!

Аронъ, почувши той совсѣмъ несподѣваний зворотъ бесѣды, поблѣдѣ, задрожавъ, — мало зъ ногъ не звелився. Онъ уважавъ тіи гроши уже за свою власність!... Се хитрый Невеличкій, который закравшился до сїней черезъ дѣрку бувъ свѣдкомъ цѣлої нарады и бачивъ все, зробивъ ему того збытка за то, що минувши недѣлї, коли Аронъ говоривъ му „всю правду“ не сказавъ му свого намѣрення, а именно що хоче отъ Изака вимантити такъ велику сумму. Зажди, злюдого, погадавъ собѣ Невеличкій, не хотѣвъесь зѣ мновъ подѣлитися, — теперъ чорта зѣшь, не гроши!

Аронъ крутачиша и стогнуши, мовъ на тортурахъ положивъ Изакові гроши на стôль, а одень изъ рабінівъ сей часъ вложивъ ихъ до своеї шкатулы. А Изакъ стоявъ середъ комната, мовъ трупъ. Такъ многіи страшныи удары ошеломили его. Жидовска хитрость, мовъ сокира обтinalа немилосердно всѣ зеленій галузы постного дерева его надѣй и плянівъ. Но найстрашнѣйший ударъ, ударъ въ саме серце, мавъ доперва теперъ слѣдовати.

Заледво рабінъ сковавъ Изакові гроші, — ажъ ту наразъ повстало якесь замѣшанье у дверей. Жиды сперлися и не хотѣли якогось чоловѣка пустити въ комнату. Но той зручно розбѣхнувъ ихъ кричуши: Пустѣть, пустѣть мене! и ледво жиды могли прійти до себе, уже онъ стоявъ середъ комнаты. То бувъ Невеличкій. Ставши середъ комнаты, онъ склонившися передъ рабіномъ и зачавъ таку мову:

— Сыни Израїля! Не жаль менѣ васть, що остаете въ грубомъ заблудженію, — но жаль ми того гдѣного поважного мужа, (при томъ ironично усмѣхнувшись и всказавъ Изака), который черезъ тое такъ богато страдає. Могучи розяснити важну тайну, уважаю за свої обовязокъ не мовчати, а сказати колька слобъ въ его оборонѣ. Вы дармо виклиняете его, — ему ваша клятва не пошкодить, бо онъ не есть жидъ!

Шепотъ здивованья перебѣгъ по цѣлой громадѣ, Изакъ обернувся и вперивъ свои тусклі очи въ лицѣ Невеличкого.

— Такъ, я не обманю васъ! Случай откryvъ менѣ недавно тайну походження сего чесногого мужа. Въ селѣ Розгурчу, въ каменній печерѣ, я знайшовъ случайно костякъ его матери, внучки послѣдніго графа Шепетинскаго, а жени славного колися розбйника Добоша. Оттая книжка, которую складаю теперъ въ руки еї наслѣдника, оповѣла менѣ исторію его первыхъ дній. Мати сего Изака съ малою дитиною убѣгала передъ мнимою, здаємися, погонею середъ лютої зимы. Зблудивши въ горахъ забѣгла въ корчму Розгорецку, где мешкавъ шинкарь Бляйбергъ. Тамъ она умерла, а синъ еї лишився живий, якъ сама ту пише. Вправдѣ немало я здивовався знайшовши коло еї костяка ще й костякъ малон дитини, но тое скоро менѣ розяснилося, скоромъ побачивъ при той дитинѣ всѣ тіи рѣчи, яки жиды кла-

дуть съ умерлыми до гробу. У жида, видко, уродилась такожь дитина, — може нежива, — може потому умерла а онъ боячися подозрѣнія, что забивъ чужу, незнану женщину, — а може эъ якои иной причины, затаекавъ оба трупы въ тайную печеру. Кто знае, може въ разѣ ихъ отнайденъ гадавъ зложити вину убѣйства на опрышкѣ? Прошу васъ протое, — кончивъ Невеличкій, дати спокой тому чесному мужеви, и теперь гадаю, всѣ вы поняли, что онъ до вашего круга не належить!

Невеличкій, отдавши Изакови знану намъ псалтыру, отступивъ.

Изакъ не вырѣкъ ай слова, но упавъ омѣлый на землю. Жиды боязко смотрѣли на него, но не зближалися, не ратовали. Рабыни и школьники удалилися такожь.

Чи вы коли испытали чувство жалю, якій будится при поглядѣ на дармо, бесплодно пережитую жизнь? Чи вы коли выклинули изъ глубины своего существа: Суета суетъ и всяческая суета, узрѣвші, что все, въ що вы вѣрили, что вы любили, за що вы жертвовалися — пуста мара, призракъ, иллюзія?.....

X.

Подвиги двухъ братовъ.

Запровадивши Олексу въ полонину, сыны его остали майже цѣлый тыждень съ нимъ, помогающи дѣдови Максимови ѿвцѣ пасти, або роблячи, що було треба коло колыбы. Но въ недѣлю рано пошли „на села“, якъ выражався Максимъ, — мовили му, що до церкви.

Где були цѣлый день, — кто ихъ тамъ знає?

Настала темна нôч послѣ тої сумної недѣлї. Сонь и пôтъма залягли Перегинскѣ. Петрѣй съ женовою и старою служницею спали въ свѣтлиці, — слуги по стайняхъ и оборогахъ — для осторожности.

Ванька спавъ таожь на оборозѣ. Ему, мабуть крѣзъ сонь, причулося, що ктось скочивъ черезъ перелазъ. На пôвъ сонний, пôдвѣвъ онъ голову до горы: тихо всюди, — мѣсяцъ свѣтилъ середъ погодного неба, — виднося, хоть гроши числи! Неразъ здалося ему що щось, мовь тѣнь, перемкнуло по пôдъ плотъ.

— Пекъ ти маро! воркнувъ самъ до себе Ванька простираючи очи и пôднимаюти голову висше. Не видѣвъ однакожь нічого бôльшѣ, только, — чи дойстно, чи му причулося, — щось тихенько засычало, мовь гадина. И зновь стало тихо.

Довго еще не мôгъ заснуть Ванька, хоть уже совсѣмъ ничего не було чуті. Якось моторошно стало ему, — онъ накрився съ голововою подбгачкою, — и въ той хвили зновь причулося ему, якобы щось тихенько, осторожно рипнуло дверми сѣнными.

— Ехъ, може старый господарь не може спати, та йде на дверь проходитися, — подумавъ собѣ Ванька и небавомъ зновь заснувъ.

Но не сонь то бувъ и не привидженье, що бачивъ

² Ванько изъ оборога. Не старый Петрѣй рипнувъ дверми выходячи на дверь! Се були наші хваты, котрѣй черезъ тыждень, сидячи въ колыбѣ дѣда Максима, придумали новий, смѣлый плянъ.

Зручно, тихо, притискаючися що силы до плота, просовгався Ленько, мовь гадина ажъ до угла Петрѣвої хаты. Онъ добре знавъ, що на оборогахъ напротивъ оконъ сплять слуги, и що гдякій може не спати и побачити его. Мѣсяцъ ясно освѣчувавъ передню частъ хаты, и неможлива була рѣчъ, пробратися туда до дверей не стягнувши на себе откинибуль уваги. Онъ рѣшився прото крѣзъ загату, припираючу до угла и заложену околотами соломы, продертись на другу сторону. Тамтуда, въ тѣни, легко ему буде достатися до дверей. Отъ разу вправдѣ онъ не мôгъ тамтуда удастися, бо зъ тої сторони була стодола, где такожь находилися псы. Поволи, уникаючи всякої шелесту, вдерся Ленько на загату и сунучися поверхъ околотівъ ажъ по пôдъ самї кроковки узрѣвся небавомъ на другомъ боцѣ. Ту однакожь чекала го несподѣвана опасностъ. Псы лежали пôдъ стодолою и видно було, що не спали. Одинъ пôднявъ навѣтъ кудлату голову и гаркнувъ до мѣсяця.

— Що дѣлати? подумавъ собѣ Ленько.

По хвили намыслу прийшовъ на слѣдуючій спосѣбъ! Легенько уникаючи шелесту, онъ припіднявъ троха одинъ околотъ и спустивъ го по тихо на долину. При той спосѣбності побачивъ, що тамъ лежало іхъ еще два. Тоє урадовало нашого хвата.

— Маю спосѣбъ, подумавъ онъ собѣ. Ану, чи занюхають мене собаки скрѣзь доготь и солому?

Мусимо ту замѣтти, що нашъ удалець идучи на нынѣшній подвигъ, звичається всѣхъ злодѣївъ, помастився сильно дегтемъ, щоби змилити нюхъ собакъ.

Онъ спустивъ съ попередною осторожностю еще одинъ околотъ, но не совсѣмъ, — оставивъ го на сторчакъ, и за его покровомъ спустився і самъ на землю. Собаки, задля повольности и тишини цѣлого того маневру не зауважали его.

Но теперь приходила еще одна, трудна переправа именно до дверей. И ту винайшовъ дотепъ Ленька добрый спосѣбъ. Онъ тихенько прикучинувъ за лежачій на землі околоты, — зручно лягъ на землю и простирая на ней доразу, — а потомъ почавъ стягати на своїй хребетъ околотъ лежачій поручъ него. По недовгой хвили одинъ околотъ лежавъ на его хребтѣ, другій по правой, а третій по лѣвой руцѣ. Онъ бувъ такимъ способомъ такъ добре скованый, що въ грубой тѣни и найправнѣйше око не буlobы пôдъ тою купою соломы дослѣдило живого чоловѣка.

Розкрачивши зволына пôдъ околотами руки и ноги, — мовь жаба, онъ зачавъ незначно рушатися непôднимаюти тулови зъ землї и двигаючи на собѣ всѣ три околоты. Хоть до дверей не було дальше, якъ 10 кроковъ, то прецѣнь стративъ при той переправѣ бôльше, якъ чверть години.

Въ концы припovзъ до дверей, зновь треба було одинъ околотъ поставить на сторчакъ, щобъ за нимъ встati и спробувати замка у дверей. Неимовѣрна терпеливость, вытравлостъ и осторожнѣсть допомогли Ленькови и тое здѣлати. Двери не були замкненіи и кромѣ незначного скрыпу, который однакожъ учувъ Ванька на обозрѣ, — не произойшло при ихъ отвиранью ничо такаго, что бы могло було здрадити злодѣя.

Бѣшовши до сѣней онъ не замедливъ замкнути двери зъ середины, — поповзъ навѣть на пальцахъ до хатныхъ дверей, — приложивъ ухо до шпары и довго прислушовався сапанью сплячихъ, стараючись зъ него дѣзнатись, колко людей въ хатѣ спитъ. Результатъ того наблюденья видко задоволивъ его, — но осторожнѣсть его не успокоилася. Онъ намацавъ пôдъ стѣною въ сѣнехъ грубый дрюкъ, — обмацавъ го зъ конця до конця, чи не запне о що и не наробитъ стуку, — потомъ поднявъ го легко и осторожно въ гору и оперъ однимъ концемъ о клямку дверей, — а другимъ положивъ го на землю. Зробивши то онъ поповзъ до того мѣсца, где конецъ дрюка стоявъ на земли, обмацавъ цѣле мѣстце добре, добувъ изъ за ременя круцика и осторожно выкопавъ ямку, въ котру для лѣпшого опору вложивъ конецъ дрюка. Теперь свободнѣйше уже ступивъ до дверей и зновь надслуховавъ. Все въ хатѣ було тихо, якъ попередъ. Гдѣжъ братъ его, Сенько? Чи онъ давъ брату самому ити на тое небезпечное дѣло, а самъ сидитъ где эть боку та чекае на готове?

О Сенько не такій, — Сенько такожъ трудится и бореся, — шкода, что не за чеснѣйшу справу!

Послѣ умовленого пляну мавъ Сенько для большои осторожности дѣстatisя до сѣней зъ противной стороны. Онъ осторожно припovзъ до угла и остаочи въ тѣни по довгомъ трудѣ успѣвъ продержи стрѣху въ причолку, все запомочио малого круцика, которымъ порозрѣзувавъ, повересла, которыми китицї були прикрепленіи до латъ. Вытягнувшіи отрѣзаніи китицї Сенько пôднявся въ гору на рукахъ и втиснувся на пôдро, що було надъ стайню, — те пôдро складалося зъ самыхъ кругляковъ, на которыхъ лежала тонко разтрясена солома. Першій крокъ, который зробивъ Сенько по той небезпечнѣй пôдставѣ, бувъ даже неудачный, — его нога звихнулася а кругляки розсунулись, вправдѣ по тихо, но такъ, що межи ними зробився широкій отворъ, въ который Сенько шморгнувъ майже цѣлою половиною тѣла заледво успѣвши ухопитися руками скрайнихъ кругляковъ.

Власне пôдъ тымъ отворомъ стояла широка зъ грубыхъ брусьевъ збита постѣль, на которой спали слуги. Сенько наступивъ ногою одному зъ нихъ на грудь. Пригнетеній пробудився.

— Бантромею, — ты тумане босьмнадцатый, — чи зновь есъ ми вываливъ ножице на груди? Такъ воркнувъ пробужденій слуга и пальнувъ Сенько по нозѣ. Заперши въ собѣ духъ и держачися мѣцно кругляковъ, щобы не провалитися до решты, Сенько пôдхопивъ

ногу до горы. Парубокъ позбувши натиску воркнувъ ще щось, обернувся сердито на другій бôкъ и за минуту захрапивъ на всю слайню.

Перечекавши добрыхъ 10 минутъ спробувавъ Сенько пôднести до горы, а коли ему тое удалося, зачавъ звѣльна, обмацуючи руками кругляки лѣсти къ сѣнемъ. Ось уже и платовъ, за нею сѣни. По платвѣ пользъ Сенько до угла, щобы нимъ спуститися въ долину.

Добру хвилю чекавъ Ленько пôдъ дверми на брата. Его слухъ бувъ напруженый, — онъ добре чувъ воркотанье парубка за стѣною и хрупотанье соломы въ зубахъ коней, — но не мôгъ почути шелесту, которыйбы послѣ его думки походивъ отъ зближающагося брата. Наразъ тужъ надъ собою почувъ легке съчене, подобне до приглушеного съченя зміи. То бувъ умовленій знакъ. Онъ такимъ самимъ съченемъ отповѣвъ, — и Сенько осмѣленій присутствіемъ брата, якъ разъ злѣзъ безъ драбини и ставъ въ сѣнехъ.

Не мовлячи и слова, поклякали оба на землю, щобы намацати двери отъ пивницї, о которыхъ говоривъ Ванька.

Сенько зновь первый засычавъ. Ленько пôдлѣзъ до него, двери були знайденіи, — дѣрка отъ замка намацана.

Ленько добувъ изъ за пазухи витриха, — безъ звычайного скрѣганиця отворився замокъ, — лишь пивничній двери, троха неосторожно пôднятій въ гору Сенькомъ, скрыпнули зъ легка. Братья в ôшли по выгôдныхъ сходахъ до пивницї.

— Запри двери! шепнувъ Ленько братови.

Сенько однакожъ не мôгъ витрихомъ нічъ здѣлати, — замокъ видно, съ трудностю заходивъ, — и онъ мусевъ го оставили не хотячи наробити бôльше стуку.

— Теперь мы на доброй дорозѣ, — шептавъ Сенько братови. Часть засвѣтили лѣхтарю!

— Песь! Чи чуешь? шепнувъ Ленько здрогнувши.

Въ сѣнехъ зробився стукотъ. Дрюкъ, которымъ подпертій були двери хатнї, упавъ, — не знати, чи самъ отъ себе, чи зтрученій.

Ледве чутно скрыпнули двери, — вѣдай ктось выйшовъ изъ хаты.

Слабенький лучъ свѣтла проникъ крôзь шпарку при незамкненыхъ дверяхъ до внутри темнои пивницї...

Лучъ той стаеся чимъ разъ яснѣйшій, сильнѣйшій.... Въ сѣнехъ чути шарканье босыхъ ногъ по земли.... Ктось зближається до дверей пивничныхъ....

Оба братья, мовѣбы пхненій невидомою рукою, розскочилися и поставали въ темныхъ кутахъ, однакожъ досыть близко одинъ отъ другого.

Протягло заскрипѣли пивничній двери, — потокъ свѣтла бухнувъ до темного простору, на сходахъ показалися насампередъ босї, худї ноги, потому колїна, потому старий сердакъ, — наконецъ рука съ лѣхтарнею.

То бувъ Петрѣй.....

— Ехъ, якъже я мизерно спавъ! воркотавъ на другой день самъ до себе Ванька будячись. — Що за паскудні сны! Чортъ бере таке спанье!

Ванька, хоть не выспаний вставть умываясь, помолився Богу и хотѣвъ ити будити другихъ парубкôвъ, коли наразъ приишло му щось на гадку.

— Хиба най ще сплять пôвъ години, — я побѣжу на Добощукôвку. Такъ емъ вчора на зарѣнку загулявся, щомъ бѣдній Демчиха забувъ и єдѣніе отнести. Скарай мя Боже за таку недбалостъ! Менѣ ту добре спати-салѣти, — а она нещаслива тамъ косябне на ходѣ та на росѣ!

И чесный парубокъ взявъ кусень своего хлѣба, который дѣставъ бувъ на вечерю и эзъ пôвъ коны печенихъ бараболь, та побѣгъ що духу въ Добощукôвку.

— Вѣдай спить еще Демчиха, яко си не чути еи сиѣву! говоривъ онъ самъ до себе, зближаючися до буды, въ котрой сидѣла нещаслива божевольна.

Но що за страшный, несподѣваный видъ представився ему, коли совсѣмъ близъко подойшовъ къ будѣ! На земли простерта лежала мергва Демчиха, поцарапана и погризена зубами, такъ, що гдѣ було и лице еи розличити. Кровь давно уже застыгла въ ранахъ, — видно давно уже бѣдна отдала Богу духа. А страшно вѣдай мучилася до смерти, пальцѣ глубоко вшила въ землю, а ногами заперлась о перегнилу делину.

Ванька остановивъ на той видѣ. Кто мôгъ въ такъ страшный способъ позбавити житъ ту ю нещасливи жѣнки? Онъ не умѣвъ собѣ дати отвѣта на той вопросъ, — а прецѣнь очевидно було, що ктось другій ю замучивъ. Довго стоявъ Ванька не смѣючи и доткнутися покалѣченого трупа. Наразъ затрясся судорожно и мовь стрѣла пустився бѣгцемъ до Перегинска. Смертельна блѣдость засѣла на его лицѣ, — въ бѣгу згубивъ навѣтъ капелюхъ, — задыхався, но бѣжить, не задержуясь...

На пôвъ сумній, на пôвъ веселый ѣхавъ Андрѣй на своїмъ гарніомъ конику до Перегинска. Еще рано онъ схопився, — и его тревожили погані сны. Графинѣ Кралинской не полекшало, — Дозя плакала, — но онъ не оставилъ при нихъ, — его щось перло до дому. Чи не предчувала дума его нового нещастя?

На дорозѣ узрѣвъ онъ Ваньку бѣгучого безъ памяти, блѣдого, простоволосого, а серце голосно застукало му въ груди неизѣяснимо тревогою.

— Ванька, Ванька! закричавъ онъ. Ванька оглянувся, а познавши Андрѣя, задержався. Онъ радъ бувъ съ кимъ нибудь подѣлитися страшною новиною.

— Що сталося? Куда такъ бѣжиши? пытавъ Андрѣй, коли Ванька поробнався съ нимъ.

Ванька розповѣвъ ему все що бачивъ. Андрѣй свободнѣйше одѣтхнувъ, — онъ думавъ, що може дома незнати-ще сталося.

— Завернѣтъ но, — подивѣтися сами! говоривъ Ванька приишовши до себе.

Андрѣй послухавъ его, — они оба вернулися на мѣсце, где лежавъ такъ страшно обезѣображеный трупъ Демчихи.

Якъ здивовався Андрѣй, коли коло трупа побачивъ злощасну, грубу ломаку, котра вчора только болю нанесла еи тещи, графини Кралинской! Онъ добре бачивъ тое нещасне орудіе и теперь познавъ его отъ разу. Ему стало ясно, що таемничя потвора, котра вчора кинулась була на егу тещу, замордувала нещасну, божевольну Демчиху. Онъ розповѣвъ тое Ванцѣ, котрый слухавъ того оповѣдання мовь казки о вѣдьмахъ и острахѣ, съ широко отвореннымъ ротомъ и съ выбалушеными очима.

Андрѣй осмотривъ трупа и переконався, що нещаслива довго борикалася, закимъ улягла перевазѣ, — но чѣмъ, запевно уже страшно покалѣчена, здѣстало удушена.

Андрѣй заставъ матеръ занятую топливомъ и чо-госи неспокойную. Отця гдѣсь не було въ хатѣ. Съ упрекомъ, крѣзъ котрый свѣтила ясно матерна любовь, повитала мати Андрѣя.

— Гдѣжъ твоя молода жѣнка? Чи не ласкава була хотъ заглянути въ нашу хату? А, правда, — она графиня, а мы бѣдній хлопы, — правда! Но если була ласкава пойти за хлопскаго сына, — чому же не ласкава заглянути въ хлопску хату?

— Дайте спокой, мамуню, — уговорювай ю Андрѣй. Мы еще вчора выбралисѧ були васъ отвидѣти, — та выпадокъ, — видите, — нещастье сталося!

— Що такого? спросила мати. Може що...

Андрѣй переревавъ еи мову и оповѣвъ цѣлу рѣчъ. Петрѣиха одебелѣла. Она живо сочувствовала нещастью хотѣбы и совсѣмъ чужого человѣка, — она була, якъ всѣ женщины.

— И що жъ то за страшилище? спросила она.

— Кто знає? Но оно бачу еще бушуе въ нашої околици! Нынѣ бачивъ я новуго его жертву. Андрѣй оповѣвъ матери, що видѣвъ въ Добощуковѣ.

— Боже милосердный, — скрикнула она, — що то може бути? Та кобы еще гдѣкои пакости не наробило?

Тое мовлячи оглянулася по хатѣ и спостерегла, що старого небуло.

— Где отецъ? Не видѣвъ ты отця?

— Нѣ, — або що такого?

— Та гдѣсь вийшовъ, — еще досвѣта, — и не приходивъ до хаты. Не знаю, чи взявъ на себе кожухъ, — ты знаешь, — онъ легко може перестудити ся! Такій слабый человѣкъ и ще му треба кудись до свѣта волочитися?

Она поглянула на жердку, где висѣло шматье, — кожухъ висѣвъ такожъ.

— Боже милосердный, — кожухъ есть! Онъ безъ кожуха нѣгде не выходить! Онъ гдѣсь мусить бути туй! А я го цѣле рано не бачила!

Въ той хвилі войшовъ Ванька до хаты.

— Ванька, не видѣвъ ты где господаря?

— Нѣ!

— Иди но на обойство, — посмотри, где онъ дѣваєся. Уже часъ снѣдати, — закличь го на снѣданокъ.

Ванька побѣгъ, но незадовгъ вернувъ говорячи, что господаря нигде нема и що некоторый изъ парубковъ его рано не бачивъ.

Зловѣще предчувствіе тѣхнulo въ серци Петрѣихи. Андрѣй дуже ставъ неспокойный и выйшовъ.

— Господи м旣, — сказала Петрѣиха скрывающи свой неспокой, — где старцуноvi треба волочитиis по росѣ. Онъ певно досѣвта пôшовъ на поле оглядати жито. Ще де перестудите, та буде хевкати!

Петрѣиха говорила такъ, чтобы самой собѣ разтолковати щезнене мужа и такъ прогнати свой неспокой.

— Ануно, я зѣгаю на поле та закличу ихъ домово! сказавъ Ванька.

— Зѣгай, зѣгай, — а озыми кожухъ съ собою. Теперь ще холодно на дворѣ, — най огорнеся!

Ванька взявъ кожухъ и побѣгъ на поле. Петрѣиха троха успокоилася, — взялася доварювати обѣдъ.

Сонце пречудно веходило по надъ горами, — мгла осѣдала по чагарахъ та тонула въ темныхъ борахъ, — весело шумѣвъ потокъ за огородомъ, — весело було на свѣтѣ.

Петрѣиха що хвиля выглядала черезъ окно, — чи не вертае еи мужъ. Уже обѣдъ бувъ готовый, — мужъ не вертавъ.

Ажъ ось дивится она, бѣжитъ Ванька, а на плечахъ несе кожухъ, такъ зложеный, якъ го взявъ изъ хаты. Кровь еи ледомъ стялася.

Наразъ страшный, подземный крикъ затрясъ хатою. Она зѣрвалася и выбѣгла въ сѣни. То бувъ крикъ Андрѣя.....

XI.

Ночній мары.

У Арома въ Жидачовѣ, було 10 паръ гарныхъ коней. Минувшого тыждня онъ закупивъ ихъ изъ розпроданой конюшнї одного перешумѣлого графа для другого, который доперва мавъ намѣренье перешумѣвати. Онъ мавъ ихъ у себе задержати тыжденъ, доки у нового властителя не буде готова стайнія, — и власне въ понедѣлокъ мавъ ихъ уже транспортовати. Аронъ обѣцавъ бувъ графови, що вынайме для нихъ въ Жидачовѣ на часъ порядну и обширну стайню, но чи то зъ скупости чи то для того, що такои стайній въ Жидачовѣ не було онъ залишивъ то и велѣвъ лишень двомъ парубкамъ стерегти ихъ на луцѣ, — а на нощь окривати грубыми коцами.

Якъ знаемо, два изъ почтеныхъ просвѣтителей Израильского народа мали храпъ на тыхъ коней: Хамімъ и его подручникъ Гершъ — Григорій. Ночь передъ понедѣлкомъ они опредѣлили на выполненіе своего чесногого предпринятія.

За Жидачовомъ въ сторону Днѣстра тягнєсяши-

рока рѣвнина, — луки — пасовиска. Тамъ Ароновѣ слуги стерегли коней день и нощь. Конія полягали уже спати, — слуги понакривали ихъ коцами, — сами розкляли огонь, тай гуторятъ собѣ где о чѣмъ, щобы ихъ сонъ не брався. Дивляться они, — ажъ стежко идутъ якісь два чоловѣки, — мабуть же брущі жиды, або що. Одинъ великий, грубый, пообвѣщуваний торбами и лахами довженной бекеші. Другій низкій, горбатый и похиленый. Оба, видко, старі, съ довгими бородами и пейсами, — а коли приблизилися до ватри, — узрѣли слуги, що высокій, грубый жидиско бувъ слѣпий на обѣ очи.

— Добрый вецѣгъ вамъ, панове! промовивъ жидовскими, шепелявими языками горбатый проводникъ.

— Добре здоровье, — отвѣтили слуги. А куда Богъ провадитъ?

— Ой не богъ провадитъ, а оттой драбуга, — пробовкнувъ плачливымъ голосомъ слѣпый довганъ. Будьте ласкаві, панове, сказати намъ, куда дорога до Жидачова, и чи далеко ще маємъ ити?

— Та товъ стежковъ зайдете до Жидачова, — але то не близко! отповѣвъ одинъ изъ слугъ.

— А ігавда, що мы на добгой стезцѣ, — га? крикнувъ докорительно проводникъ до слѣпого. Той ничъ не сказавъ, но нетерпеливо киенувъ голововъ, — що мало значити: Дуракъ зъ тебе, — дай менѣ спокой!

— Чи не позволили бы вы намъ, панове троха отпочити коло васть, та загрѣтися? одозвався зновъ слѣпый уриванимъ, глубоко зъ горла добуваючися голосомъ. Бачите, — я старій, калька, — змерзъ и змучивися! Ще мя оттой паскудникъ выводивъ чагарами та нетрами, та пустыми стежками, та великими нѣвротами!

Слуги засмѣялися на голость, почувши, якъ слѣпый жидъ кидає цѣлыми коціями словъ въ бесѣду.

— Та промене, — обѣзвався одинъ, — сѣдайте собѣ та спочнѣть. Погуторимъ гдешо, — не такъ намъ ся буде хотѣти спати.

Жиды посѣдали, — зачали гдешо бесѣдовати, — въ кіонци слѣпый каже:

— Ехъ, — я голоденъ, якъ собака, — нічого не євъ отъ послѣднѣго разу! Гей, ты, — где ты, — балагуло, — маешь ты тамъ що на зубы?

Горбатый проводникъ почувши таку бесѣду, напростиць шморгнувъ рукою въ торби слѣпого, — выніявъ добрый хлѣбъ, — соль и спору фляшку горѣвки.

— Въ дорозѣ всѣ знадобится, — проговоривъ онъ усмѣхаючися и розложивъ запасы при ватрѣ. Гей, — слѣпый, — попроси но тыхъ людей, най венеряютъ съ нами!

— Прошу, прошу, — будьте ласкаві! — просивъ слѣпый. Ты, — проводникъ, — чому ми не укроишь хлѣба?

Проводникъ звивався скоро, и слѣпого годувавъ и самъ недавъ завстыдатися. Слуги зъ початку троха унималися, — но небавомъ поприсувавшия зачали по-

лошили такъ, що ану. Аронъ — скучарь не найльше ихъ гудувавъ.

— Можете позволите порційку парухи! Славна горбъка! промовивъ слѣпый.

Слуги були Русини родомъ. Того вамъ досыть.

— Ей, кобы вы були таки добрый, позволили намъ ту троха передрѣматися? спытавъ зновь слѣпый.

— О, — и переснѣтся, — мы вамъ не боронемо сказали слуги въ одинъ голосъ.

Жиды поперевертались; въ минутѣ храпѣли — сапѣли, якъ дѣравій ковальскій мѣхи. Фляшка съ горбъкою, вѣдай случайно, осталася не схована.

— А славну собаки паруху мають! сказавъ одинъ слуга до другого прицмокуючи зубами.

— Варто бы ще троха зкоштувати. Ади, — онде ю лишили, — забули сховати. Завтра, якъ встанутъ скажемъ, що фляшка перевернулася и вильялась на землю.

За чверть години съ жалемъ одинъ за другимъ поглядавъ на сухе денце фляшки.

— А славна сивуха, — чортъ бери жидовске племѧ, — болкотавъ одинъ перевертаючись горбницъ на землю.

— Бѣг-ме, — варто пити и зубы облизувати! воркиувъ другій, лежачи уже на земли. За мицуту забули оба уже о свѣтѣ и о коняхъ и о цѣломъ жидовскому племени.

Туй храпли наші молодцї, — далеко чути було ихъ дуэтъ! Жиды повставали и тихо захихотались: Съ тими свиньми легка справа! рѣкъ горбатый.

— Теперъ же ходїмъ до свого дѣла! повелѣвъ но тихо слѣпый.

Та ба, — добре то якійсь казавъ: человѣкъ стрѣляє, а Богъ кулі носить! Такежъ и наші жиды. Правда, — слугъ они перехитрили, — та перешкода чекала ихъ тамъ, отки еи найменше сподѣвалися. Ледво приблизилися до першого коня, ледво Гершъ положивъ на него руку, — ажъ той збрвався на ровні ноги, — фиркнувъ ногами такъ, що Гершъ ажъ ногами накрився, и заирзавъ. На той голось всѣ коні посхапувалися и збилися въ купу. Наші жиды ані рушъ не могли приступити до нихъ.

— А, вовче стерво! — стогнавъ Гершъ встаючи и держачися за колѣно. Онъ пошильгувавъ для осторожности погасити огонь.

— Жиде, жиде! бормотавъ оденъ слуга скрбзъ сонъ, чортъ бы твоєї матери голову скрутивъ, — славну горбъку маєшъ.

Съ тими словами онъ обернувся на другій бокъ, и захрапѣвъ ще голоснѣйше, якъ попередъ.

— Дѣдъча мати быся тобѣ въ печінки всадила, клявъ Гершъ, тримаючися за колѣно и догасивъ огонь.

Що не накосякався Хапмъ, що не назаходився Гершъ, — ані рушъ було зловити хоть бы одну коняку. Такій собаки були ученій чи бутнї!

Наразъ на противнѣомъ боцъ щось легенько, то-

ненько запрзalo. Мовьбы злый духъ вступивъ въ стадо. Всѣ коні въ одинъ разъ фыркнули задними ногами и погнали тамъ, отки походивъ голось. Наші жиды ще не здужали добре прийти до себе, — коли бачать, коні стоять въ купѣ, а межи ними двигається якійсь человѣкъ который що силы квапится позвазувати всѣхъ коней за ший.

Хаимъ и Гершъ шепнули до себе по слову и неспостереженій поповзли до незнаного человѣка. Закимъ той огланувся, — уже Хаимъ сидѣвъ на однѣомъ кони а Гершъ на другомъ, оба однакожъ тѣсно прилягли до ший коней.

Но коні уже всѣ були звязани, а незнаный человѣкъ, легко, якъ вывѣрка, векочивъ на одного изъ нихъ, свиснувъ тихенько и все стадо вихромъ понеслося по ровнинѣ. Не много хвиль, — а слуги Аrona, Жидачовъ и пасовиско були далеко за ними.

— Теперъ пора! шепнувъ Хаимъ Гершови. Той незначно піднявся, щось попушторивъ коло пояса, — бlyснувъ капсель, ценькнувъ курокъ, — вистрѣль изъ пистоля ревнувъ широко долами, — а кулька свиснула мовь молнѧ. Таємничій єздецъ въ тойже секундѣ приникъ головою до ший коня.

— Онъ готовый! шепнувъ тріумфуючо Гершъ. Но незнаный єздецъ въ тойже секундѣ шарпнувъ за шнуръ, которымъ звязане було стадо, — всѣ коні несподѣвано скочили въ бокъ, Гершъ стративъ ровновагу и не хотячи злетѣти зъ коня, упустивъ пистоль на землю и рукою учепився гривы.

— Ха, ха, ха! засмѣявся злосливо таємничій єздецъ, даючи черезъ то познати, що совсѣмъ еще не готовый.

Хаимъ добувъ свої пистоль, прицѣлився, — лишенъ що хотѣвъ опустити курокъ, коли въ томъ наразъ коні шарпнули сильно впередъ, — онъ переважився въ задъ такъ, що потилицею гримнувся о клубъ коня, а пистоль пирсъ му далеко зъ рукъ.

— А що, жидки, — говоривъ теперъ ихъ незнаный товаришъ, — маєте еще які пукавки? Я бы вамъ радивъ сховати ихъ на потрѣбнѣйшу хвилю?

— Знаете ви, що? говоривъ онъ дальше поволи цѣдячи слово за словомъ, — я єду теперъ съ вами до Стрыя, — тамъ добрий судъ на злодѣївъ.

Підъ жидами задилькотали колїна. Они ледво держалися на коняхъ. Первый Хаимъ одбзвався дрожачимъ голосомъ, которымъ хтѣвъ мимо того уdatи невинного:

— Овва, велике дѣло, — и щожъ намъ судъ зробитъ? То прецѣнь наші кони. То ви посидите собѣ!...

— Такъ? отказавъ протяглимъ голосомъ ихъ товаришъ. То дуже добре!

По такомъ отвѣтѣ свиснувъ. Коні помчали стрѣлою.

— Скачѣмъ и утѣкаймо! шепнувъ Гершъ до Хайма.

— О, не утѣкнете, — крикнувъ незнаній. Що васъ чекає, то васъ не мине.

— Знаете що, чоловѣче, — зачавъ Хаимъ лагоднющи, — мы васъ не знаемъ, вы насть не знаете —

— Ого! — откинувъ незнаемый. Вы мене не знаете, але я васъ, — то такъ, якъ свою кешеню!

— Добре то — продовжавъ Хаимъ, — але на що вы маете собѣ зачинати съ нами? Чи не волимо мы добрымъ способомъ розетатися?

— Я власне хотѣвъ съ вами собѣ зачати, а розставаги ся — — не маю охоты!

Зновъ слѣдовало довге мовчанье. Коні гнали, якъ бѣшени, — вѣтеръ шумѣвъ єздцамъ коло ухъ. Жидамъ ставало що разъ страшийше.

— Знаете що, жиды? зачавъ теперъ незнаемый, видите самї, що теперъ ви и конї въ моихъ рукахъ? Видите, що можу васъ теперъ запакувати до семинарїи и то порядно, бо я знаю добре, чи се конї. Но я не такій злый чоловѣкъ, я не хочу вашои згубы. Но зновъ зъ другои сторони, — бачите, за дармо не можу вамъ отдати своеї здобычи! Правда, — ви бы безъ мене, дураки, не були и до раня зловили одного коня, но я вамъ ихъ отступлю всѣ, а властиво я то до тебе говорю, Хаимъ!

Хаимъ вздрогнувъ. Онъ познавъ, що незнаемый знає его и що сь нимъ нѣть жарту. Но заразомъ онъ урадовавсь, що такъ пышна добыча остане при немъ.

— Добре, добре, — сказавъ онъ на видъ рѣвно-душно. А що хочете за свою штуку?

— Гоговъ, жиде, чи не хотѣвъ бы ты менѣ кинути колька наперквъ и задъ показати „за мою штуку“? Зажди серденько, — не туда стежка въ горохѣ! Ты еще въ моихъ рукахъ!

— Алежъ прошу я васъ, я вамъ того не казавъ — толковався Хаимъ.

— Такъ буде — сказавъ рѣшительно незнаемый. Я остану у тебе, доки менѣ ся сподобає, — ты однако самъ въ своєї пустыни, и буду твоимъ вспомільникомъ. Того нездару, що коло тебе єде, можешь пустити въ дураки. Онъ лишенъ до фанфаронады хватъ, — а до роботи лѣпшій коль въ плотѣ.

Слѣдовала хвиля мовчанья.

— Отже такъ буде, — продовжавъ незнаемый. Я буду тобѣ достарчати товару, ты сиди собѣ та дыхай, но за то половина грошей моя! Пристаєшъ?

Хаимъ хотѣвъ торгуватися, но незнаемый не отповѣдавъ на его закидки.

— Пристаєшъ? вопросивъ онъ его другій разъ. Нынѣ мавъ есь способність видѣти мою зручиностъ!

— Пристатаю, — най буде й такъ.

— Якъ будемъ дома, дашь ми писаний контрактъ; ты прецѣнь знаєшъ наше письмо?

— Знаю, чомужъ бы нѣ?

— Но, то добре! А знаєшъ що ще? Я ти говорю по щирости, и тобѣ такожъ, Гершъ, — не важтимся некоторий щось-кудись на мене зъ боку силка ставляти або що! Уважайте, що я не лишенъ нынѣ, но и кождою хвилї, можу васъ до тла зруйновати!

— Ей, бовкнувъ недовѣрчivo Гершъ.

— Не вѣришъ? Я ти скажу лишь одинъ прикладець! Ты знаєшъ Изака Бляйберга? Правда? Ты бувъ нынѣ у Арону? Правда? Ты видѣвъ, що тамъ дѣялось? Правда? А знаєшъ ты, кто му то всѣ наробивъ?

Жиды ажъ руками ударились въ чоло. Они піознали въ таємничомъ товаришѣ того мѣщанина, що открывъ походжене и родъ Изака. Читателі — сподѣватися, давно вже познали въ немъ Невеличкого.

— Чого такъ народъ тиснеся въ домъ Арону? Чи зновъ кого рабіни судять? пытавъ одинъ жидъ другого въ понедѣлокъ рано на улици въ Жидачовѣ.

— Ей, где тамъ судять, — отповѣвъ запытаный. Хиба не знаєшъ, що сталося?

— Та що такого?

— Также Аронъ повѣсивъ нынѣ рано.

— А то чому? Черезъ що?

— Гдесъ му якісь злодїй конї укралі изъ пасовиска.

— Та чи богато?

— Десять паръ.

— Овъ!

Жидъ цмокнувъ ажъ три разы, почувши тое, покиавъ головою, — кто знає, чи зъ жалю за Арономъ, чи зъ досады, що ему не удалося нѣколи достати въ свої руки таку славну здобычу?

— Треба піти и собѣ подивитися на небощика. Дорбій бувъ чоловѣкъ!

Тої самой ночи, такъ багато въ выпадки, глухо дуднѣли погребы и піодземніи ходники, ведучі въ внутрь Чорної Горы отъ пивницї Петрѣвон. Тускле свѣтлце блискаве въ грубомъ сумерцѣ и двигається прудко напередъ. Двѣ тѣни мелькають и губляться въ темнотѣ.

— Осторожно ідїмъ, щобъсмо где не впали въ яку пропасть! шептає Сенько до свого брата.

— Не бойся! Держи свѣтло въ гору, щобъ можу було видѣти дорогу!

Они йшли довго, мовчали. Піодъ ихъ ногами була вохка земля. Но небавомъ почувствовали піодъ ногами камень, котрый глухо, понуро стогнавъ отъ ихъ кроковъ. Ту ходникъ зачавъ кривитися и путати. Багато було въ стѣнахъ дѣръ, шпаръ, прорубовъ и отворовъ, братя не могли въ кождый и заглянути. Они постановили держатися найширшого ходника.

— Спішемъ скорше, Ленько! шепнувъ тревожно Сенько. Чи чуєшь, ктось иде за нами!

Ленько оглянувся. Груба темнота ударила го въ лицо. Оставь. Чути глухій гомонъ кроковъ зъ далека.

— Бѣжемъ! Зближаєсь! — шепнувъ Сенько и побѣгъ напередъ. Камѣнь глухо застогнавъ піодъ ногами братей. Ленько чувъ, якъ волосє встає му на головѣ, онъ гнавъ за братомъ.

Наразъ Сенько ставъ мовъ вкопаний. Ленько надбѣгъ и такожъ затримався. За ними чути дуже вyrазно голосне ступанье кроковъ, — ухо братей навѣть розличає змѣшаній голосъ погоні!

— Напередъ Сеньку! Женутъ за нами! шепнувъ Ленько.

— Я не можу — шепнувъ Сенько здрогаючи. Тамъ ктось стоїть передъ нами!

Ленько поглянувъ. Морозомъ перейшло му по за плечи...

— Чи мара? подумавъ онъ собѣ.

Передъ ними, и то въ невеликомъ отдаленю стоявъ високій, чорный чоловѣкъ, — они при тускломъ свѣтлѣ лѣхтарній выразно бачили его. Одна рука була витягнена на поперекъ ходника, друга держала кананець.

За ними чути щоразъ близшій голосы и стукъ, — передъ ними таємнича мара стоїть неподвижно, нѣмо...

Братя чувствовали, якъ колїна зачали піодъ ними дилькотати, якъ ихъ члены судорожно корчились, якъ имъ грудь стискало и отдыхъ запирало.

Ленько пустився впередъ, но ноги отказали ему, — онъ не мѣгъ рушитись. Сенько хотѣвъ повернутися, лѣхтарня упала му зъ рукъ, свѣтло загасло, школо браснуло о камѣнь. Брязкъ той прошибъ слухъ братей, мовь дѣстрѣе киндала.

Темнота груба обгорнула ихъ. Лишь каганецъ въ руцѣ таемничого чоловѣка свѣтися и ярѣвъ ще живѣши, ще яснѣйше...

XII.

Олекса.

Гарный, пречудный ранокъ липневый въ полонинѣ. Престолъ природы, — горы, сіаютъ плѣняючимъ блескомъ, строятся въ неописану красоту.

Дуже досвѣта, ще й не зорѣло, пошовъ дѣдъ Максимъ на засѣдку на гутуры. Якъ кождый Гуцуль, дѣдъ Максимъ за молодшихъ лѣтъ бувъ запаленый стрѣлецъ. На старобѣтъ онъ не мѣгъ уже дертися по чагарахъ, — но часто любить стрѣляти изъ засѣдки. Псы лежали попричинаніи въ кошарѣ. Колыба була троха оподалѣкъ підъ грубою смерекою и лежала въ невеличкому ярку, щобы ю вѣтеръ не разметавъ.

Олекса Добощукъ за той тыжденъ еще не пришовъ совсѣмъ до давныхъ силъ. Противно, труды далекой дороги отбутои пѣшки, гризота и безсоницѣ грозили поновленьемъ его недуги. Онъ лежавъ въ колыбѣ съ запалымъ лицемъ, — дѣдъ Максимъ накривъ го своею деркою.

Довго лежавъ Олекса думаючи та перевертаючись неспокойно на лиховѣй постели. Тихо було кругомъ, — свѣтъ спочивавъ еще підъ густою мракою. Наразъ почувъ Олекса якесь харкотанье, — ему здавалося, що се псы герштикуются въ кошарѣ.

Но заледво здужавъ обернутися, узрѣвъ передъ своими очима видъ, передъ якимъ и найсмѣлѣйшому задрожалобы серце въ груди. Съ розпущенными руками, шматами, галузьемъ и буриномъ пообкручуваный, съ лицемъ не до розпѣнанья, летѣвъ просто на него якійсь чи чоловѣкъ, чи духъ — житель некла...

— Га, га, га, га! рикнула страшна мара, кидаючися затекло на Олексу. Я прецѣнью маю тебе, — я прецѣнью знайшовъ тебе!... Мы разомъ, разомъ, разомъ, Ги, ги, ги!...

Олекса мимо слабости зхопивъ на ноги, — колѣна дрожали підъ нимъ.

— Зѣ мою, — зѣ мою ходи! вищало страшилище. Она боронилася и пішла, — ты не боронися!... Ты підешь, — правда?

Мара старалася общепити го руками, — Олекса ускользнувъ на бокъ.

— Хлѣба, — хлѣба, — хлѣба! Я голоденъ! Я змерзъ! Я хочу пити, но не кровь! По що вы менѣ крови даете, — я ей не хочу! ревѣло страшилище, спиняючися въ мѣсци, — но наразъ пруднулось зновъ до Олексы.

— Ходи, ходи зѣ мновъ! Не утѣкай! Не бойся, — я знаю тебе! Га, га, га, — не ховайся передомно! Що, — ты не тямишь, якъ мы летѣли на воронахъ? Ты не тямишь, — мы були малї, — мы єздили на татовѣй палици?.. Га, га, га! А собака — палица разъ підомновъ сполосила, — не хотѣла, щобъ я на ней єхавъ! Ходи, ходи, ходи!...

Олекса симъ разомъ не мѣгъ уйти, — мара общепила его въ півъ, — зачалася страшна, отчаянна борба. Мара шарпала Олексу, — арапала, кусала го до крови всегда вищачи, кричачи и регочучись.

Олекса дармо кричавъ о помочь. Онъ лишь съ

крикомъ бѣлье силы тративъ, — годѣ ему було выдобутись изъ желѣзныхъ обнатій страшилища.

— Не кричи, не кричи, — мы прецѣнъ оба, — мы разомъ!...

— Боже милосердный, — чи нѣкто не спасе мене изъ рукъ розбійника? кричавъ Олекса въ отчаянью. Его сила никла, — онъ съ трудностю еще держався на ногахъ, — кровь заливалася его лице.

— Хлѣба, хлѣба, хлѣба! пищала мара кусаючи го въ лице.

Послѣдній лучъ надѣи згасъ для нещасной жертви. Олекса побачивъ, що прииде згибати въ страшныхъ мукахъ. Онъ еще разъ напруживъ остатокъ силы, — вырвавъ лѣву руку и що моци хопивъ нею страшилище за горло. Онъ чувъ, якъ пальцій его зъ болю судорожно корчились, впивалися що разъ глубше въ тѣло мары, — чувъ еи набѣгли кровью и вилазили на верхъ, — но и онъ самъ прочувствовавъ въ той хвили страшный болъ, — ему стало темно передъ очима, — свѣтъ цѣлій поблѣдѣ передъ нимъ и щезъ, мовь хмара, — онъ тяжко упавъ на землю, а съ нимъ и мара, що ученилася его, якъ пантера...

— Овь, — где вы, хваты, запѣнилися! Чи ажъ теперь изъ церкви! О, — а вы где такъ промокли? пытавъ дѣдъ Максимъ Добощуковъ, котрій здыбали го идутиго зъ засѣдки. Дѣдъ нынѣ не мавъ щастя, не застремивъ нѣчого.

— Та отъ, бачите дѣдусю, — сказавъ Ленько, — пригода намъ стала!

— А яка?

— Та видите, заблудилисъ въ ночи идути сюда, а на додатокъ щесьмо бебевхнули собою зъ берега въ якусъ безодню! Щастя, що головы цѣлій маємъ.

Читателій добре знаютъ, що Ленько говоривъ неправду. Оба братя недавно що сполокали одѣжъ — отъ крови.

— Ну, чи не дурный зъ насть, що мы въ той проклятой ямѣ такъ понастрашивалися, шептавъ Сенько до брата. И мы могли взяти отголосъ нашихъ власныхъ кроковъ за погоню, — підпору за хлопа, а порохно тлѣюче за каганецъ! Що зъ насть за цапы!

— Ехъ, — що дурница, — воркнувъ Ленько, котрого вспоминика о ночнѣй пригодѣ въ мигъ позбавила гумору, — але где ті скарбы? Я сподѣвався, що конче тымъ ходникомъ зайдемъ до нихъ. Чи не пореховавъ ихъ лишенъ злодѣяка-Петрѣй гдениде?

— Дай спокой, — Леньку, — не споминай лихомъ мертвого! Коли мы знаемъ дѣру, потрафимъ мы и до мыши добрatisя!

— Алежъ то мене дуже гнѣвае. Мы гадали, що незнати-где зайдемъ, а мы по довшихъ трудахъ и мозолахъ очутилися на вершику Чорної Горы. Ще дѣдочій страшилища, — ажъ ми до теперь бридко.

— Але отки тамъ, въ той норѣ взялися два медведѣ? Яка мара ихъ тамъ занесла?

— Хиба не знаешь, що повѣдали, що нашъ прадѣдъ все водивъ съ собою два медведѣ по лѣсахъ для обороны. Они мали бути до него дуже призываеній, и вѣрній, якъ собаки. Кто знає, — може то ихъ кости!

— Що вы тамъ моркочете? спросивъ дѣдъ Максимъ который не дочувавъ добре и котрому прото ушла цѣла та розмова.

— Нѣчо, нѣчо! Я кажу: Не знати, що тамъ тато порабляють! отповѣвъ Ленько.

Що почувствовали три наші знакомій, вернувшись до колибі, — не будемъ описовати. Они застали замѣсто Олекси Добошука двохъ безъобразныхъ, страшно покалѣченыхъ и кровавыхъ трупôвъ. Одинъ бувъ отець Сенька и Ленька, а другій — Демко.

Проклятье отцѣвске тяжелымъ ударомъ упало на обоихъ братей и знищило ихъ, — по вторе проклятье, тяжаче на Добошевыхъ скарбахъ, — проклятье незгоды самолюбства, насилия, корыстолюбія и упертості они вѣдай лишили своїмъ потомкамъ!

А въ хатѣ Петрія великий плачъ и завѣдъ! Кирила знайдено въ пивниці пораненого, покровавленого, убитого. Петріиха млѣе, бѣся о землю, — Андрій нѣмий, безчувственный, — но въ оцѣ его видно непевнѣсть и помашанье отчаянья. Може то послѣдній разъ въ тѣмъ молодомъ серци пробліснувъ съ цѣлою силою юности огонь чувства.

Гдѣ по полуодні явився Бляйбергъ, блѣдый, страшный, съ посивѣвшимъ волосемъ. И Доза приѣхала оставивши недужую матеръ, — приѣхала отдать послѣднію честь свекрови, котрого за життя и не бачила ніколи.

Ванька тяжко плакавъ по смерти свого добродѣя и побожився вислѣдити убійцѣвъ его.

Графина Кралинска такожъ не довго тягла поселя тяжкого удара въ голову, котрый получила отъ божевольного Демка въ день слобу своєї дочки. Андрій плакавъ на еї похоронѣ. Но коли чувствовавъ сильнейший жаль, — чи при погребѣ отца чи тещї, — кто тое знає?

Пышний похоронъ справивъ Андрій отцеви. Болѣше якъ 20 священикôвъ шло за домовиною, — народъ зъ далекихъ околицъ плывъ а плывъ на тіи похорони. А коли спускали трумну до гробу, — засыпували рѣвночасно два грабарій інную могилу, въ котру спустили передъ хвилею тѣло нещасной Демчихи.

(Конецъ II-ої часті.)

НОВИНКИ.

Одозва до всѣхъ Довѣдуюся зъ розличныхъ сторонъ о безправностяхъ всѣлякого рода, якихъ власти школинъ взглядали шкль народныхъ рускихъ допускаются. Одній н. пр. жалуются, що рускихъ кандидатовъ на учителівъ кваліфікованихъ, окружною Радою предложеныхъ, а мѣщевою Радою, котрой право патронату принадлежить, іменованыхъ, — Рада школинъ краева зъ тої простой причини не затвердила, що суть Русинами (Ярославъ, Чайковъ и другій); іншій зновъ голосять, що мимо того, що громада освѣдчилася за языкомъ выкладовимъ рускимъ, — до чого має право, — і що языкъ рускій признаный имъ зоставъ яко языкъ школьный на паперѣ, — мимо того всѣго учителі та інспекторы окружні втикають имъ языкъ польський, а занедбують языкъ рускій; въ іншомъ мѣсці зновъ нарѣжають на інспектора окружного, що прослѣдує учителівъ Русинівъ, (Станиславъ и др.), котрій нехочать школину молодежь полонизувати и т. д.... Такій безправности, — если суть правдиві и на фактахъ опертій (вразъ зъ подробними датами урядовими) просимо доносити съ автентичнимъ підписомъ имени, — до загальній вѣдомости и до дальнішого орудованья, щоби тымъ безправностямъ конецъ положити. Редакція наша якъ и другій газеты охотно будуть замѣщати такій дати.

Содержанье. Оповѣдання Ермана-Шатріана; Денисъ (даліше); Петрі и Добошуки (оконченіе); Новинки.

Издатель: „Академіческий Кружокъ.“ — За редакцію отвѣчає Николай А Дольницкій.

Зъ друкарнѣ Товариства імені Шевченка — підъ зарядомъ Фр. Сарницкого.

Просимо вѣдь редакціи рускихъ газетъ, щобъ перепечатали тути одозву.

— **Днѣстрянка, Альманахъ съ календаромъ на рокъ 1877. Выданье Товариства „Академ. Кружокъ“ у Львовѣ.**

Содержанье: I. Часть календарска (стр. I—XXII). II. Альманахъ (Повѣсти и Рассказы оригиналній и переводы стр. 1—128).

1. Вѣдній Романъ, оповѣданье Ивана Нетого;
2. Омелія, поэма Евгенія Згарского;
3. Сельскій весеній образки, С-ского;
4. Стрѣлець, Шиллера, переводъ Пюрга;
5. Два пріятелі, Джеджаліка;
6. Молодой Руси, стихъ Бѣлокерніцкого;
7. Сѣмнадцять і двадцять першій уродини, оповѣданье Софії Шварцъ, перев. Надежды ***;
8. Спѣванка, изъ Шиллера, пер. Пюрга;
9. Нездара, оповѣдь Бреть-Гарта, перев. Петра Кумановскаго;
10. Лесишина челядь, Джеджаліка;
11. Хрестъ чигиринскій, стихъ И. Франка;
12. Институтка, Повѣсть Марка Вовчика;
13. Щаслива, стихъ М. П.;
14. Повѣнь, розказъ Эмілья Золя.

Тото выданье есть у насъ первою того рода пробою повѣстевого календаря; обѣймае бо значне число повѣстей (8), одну поему и пять поэзіекъ, и есть сорозмѣрно до свого объема (10 листовъ печатныхъ) дуже дешеве. Цѣна одного примѣрника 50 кр. оправленого же 75, 80, 90, 1 злр. и взыше; съ пересылкою 55 кр. Хто купуе 10 примѣрниковъ, получае 2 примѣрники яко работъ.

Гг. книгороговщики могутъ брати въ комись за 15% работу.

„Днѣстрянку“ дѣстати можна у Львовѣ въ Товариствѣ „Акад. Кружокъ“ Краковска улиця ч. 19, въ редакціи „Слова“ книгарні г. Миліковскаго, въ товариствѣ „Просвѣта“, а на провинціи по всѣхъ большихъ мѣстахъ въ книгарняхъ. Замовити можна черезъ Ред. „Друга“.

— Вчора номеръ тутка **Павлинъ Свѣнцицкій**, звѣстный въ нашій літературѣ підъ псевдонімомъ: „Павло Свѣй“. Про недостатокъ мѣсця, поговоримъ о нему больше слѣдуючого разу.

— **Фотографія костюмовъ рускихъ.** Въ „Правдѣ“ (ч. 13 и 14, зъ дня 19. Липня с. р.) читаємъ: „П. В. Нагбронъ зъ Цюриха звѣщае насъ, що задумавъ збирати фотографії костюмовъ рускихъ и потому выдати ихъ въ сполѣ съ однимъ липскимъ накладцею. Дуже добре було бы, щобъ наші земляки підмогали п. Нагброному у сїму важному дѣлѣ. Хто має яку фотографію нашихъ селянъ, зволить ласкаво переслати п. Нагброному або впростъ, або на руки редакції „Правди“. До такихъ фотографій треба дописати: 1. зъ єдкия фотографія (повѣтъ, село), 2. описъ короткій одежи (краски и матерія), 3. коли сю одежду носять (чи про свято, чи въ будень), 4. въ якихъ лѣтахъ такъ одѣваються и т. д. Адреса п. В. Нагбронъ архітекта: Oberstrass b. Zürich Stapferweg.

— По словамъ „Нов. Врем.“ (Нр. 132) въ Харковѣ основують любителі малорускої музики „Національное украинское музыкальное общество“, задачою котрого має бути: 1. содѣйствовать музыкальному образованью самороднимъ талантамъ, часто ветрѣчаемыхъ мѣжъ украинціями; 2. розвивати національно-музыкальный вкусъ, устроючи частій інструментальний и вокальний концерта изъ творобъ національної українскої музики; 3. преміювати новій музыкальній украинскій творы. Уставъ того общества уже готовъ, — очідається еще толькo потверджене его адміністрацією въ Петербурзѣ.